

Krönika

Ta ett lån, köp en Matisse. Byt bil och käring medan du ändå är i farten. Till hösten kan det vara för sent, varnar Lars Fimmerstad.

Minns i november den ljuva april

Sedan den tjocke Ludvig XVIII bokstavligen talat lyfts upp på Frankrikes tron efter Napoleons fall fick Bourbonerna för eftervärlden ryktet att de ingenting lärt och ingenting förstätt.

Har gamle Ludde Arton verkligen förtjänat att pekats ut som urtypen för den dryga dumhet som inte vill lära sin historieläxa? Varför skulle historieboken vara lättlästare år 1815 och just för Ludvig än för så många år 1998?

I dessa dagar har vi särskilt stor anledning att se oss omkring och förundras över hur människor ingenting lärt och ingenting förstätt. Detta glada är när vi svävar högt över verkligheten lyfta av en skimrande borsbubbla är världen full av Bourboner. Ändå var det mindre än ett år sedan 80-talets fastighetsbubbla sprack.

Detta glada är när vi svävar högt över verkligheten lyfta av en skimrande borsbubbla är världen full av Bourboner.

Det är roligt att leva nu. Återigen proppas gatorna igen av nya lyxbilar, återigen köper nya pappersrika vånningar för bubbelpriser. Bankerna öppnar lånekanalen. På auktionerna rusar konstpriserna upp.

Nu finns det dessutom amerikanska tankare som berättar

för en tacksam publik att historien har upphört. Männkligheten har trätt in i ett nytt tusenårsrike av permanent tillväxt. Civilisationen har tagit ett kvantumsprång in i ett tillstånd där inga mönster i den gamla historien är relevanta.

Trots detta har träkmånar redan börjat varna. Den lysande IT-industrin i Amerika skjumar inte längre. Den globala nomenklaturans Bibel, The Economist, en ekonomisk tidskrift (som tidningen själv skulle skriva), varnar allt enträgenare för *The Stockmarket Bubble*. Börschefen i Stockholm har varnat för att gå in på börsen nu.

Den gamla historieboken lärde oss att efter bubbla kommer krasch. Den som läser dess gulnade sidor från epoken före Internet kan få för sig att våra dagars Bourboner över hela jorden snart får erfara att historien betef sig som den brukar.

I en gammal skrift från 1954 skriver John Kenneth Galbraith om börshausen före 1929:

[Det] finns en punkt i den växande boomen där allt som har samband med själva ägandet, bortsett från en snabb pris- eller värestegring, blir oväsentligt. Avkastningen av egendomen eller glädjen av att kunna utnyttja den eller till och med dess värde på lång sikt är nu frågor av blott akademiskt intresse. Det är en naturligt konsekvens av detta att den enda belöning för innehavet, som ägaren är intresserad av, är värestegringen.

Påminner detta om någonting? Förmodligen inte. Vem vill inte glömma såväl framtiden som det förflutna i dessa vackra vårdagar! Det var mycket roligare att leva våren 1929 eller våren 1989 än 1930 och 1990.

Så: *Carpe diem* och dansa in i den underbara månad maj, o förblindade männklighet! Må festen vara över sommaren! Minns i november den ljuva april! Men medan mina fingrar flyger över tangentbordet kan jag inte ens vara säker på att festen inte är slut innan dessa rader hinner publiceras.

En historisk anekdot: 1989 beslutade Studieförbundet för näringsliv och samhälle, SNS, att temat för dess årliga konferens i Työlösand för topparna inom näringsliv och politik följande år skulle vara "Varifrån ska vi ta 90-talets arbetskraft".

5 maj 1998

LARS FIMMERSTAD

Tonsättaren som ströp sin fru

Konsten hämtar kraft ur de mest infekterade källor. Lars Holger Holm berättar om den geniale Gesualdo.

Renässanssättaren Carlo Gesualdo, furste av Venosa, hade blod på sina händer. En natt, efter det han lurat hustrun att tro att han dragit ut på jakt och skulle bli borta i flera dagar, bröt han och hans männingar sig i hennes sovgemak och överraskade henne – in *flagrante dilecto di fra grante peccato* – i armarna på sin älskare. Älskaren genomborrades av en lans och det berättas att Gesualdo egenhändigt ströp sin maka. Tack vare sin höga ställning skonades fursten från rättsliga efterspel, men måste givetvis livet ut vara på sin vakt mot lönnmördare som krävde blodshämnd.

Holmgång

Historien om Gesualdo och hans brott hade sannolikt förblivit en av många små notiser om ränker, passion och ond bråd död i renässansens Italien, om det inte varit för det faktum att han därtill besatt en stor och egenartad musikalisk begåvning. Idag räknas han till epokens allra största namn och hans madrigaler och motetter är föremål för såväl kännarnas som den musikälskande allmänhetens passionerade intresse.

En modern harmonik

Då man läser om Gesualdo i musikhistoriska redogörelser får man ofta veta att hans musik är uttryck för en konservativ smärktning. Detta faktum – om det nu är ett sådant – är så mycket mer överraskande som Gesualdos harmonik idag förefaller helt modern. Omedelbart frapperande är hans kromatiska ackordföljder (harmoniska förljtningar i halvtonssteg). Motetten *In moro lasso* (Intill döden tvött) inleds med ett dystert

Carlo Gesualdo (1560-1613)

Hans tredje olycka var att han genom Herrens verk anfölls och ansattes av en mäktigt flock demoner, som inte gav honom någon frid dagar i ända, såvitt inte tio eller tolv ynglingar, som han höll för just detta ändamål, misshandlade honom brutalt tre gånger om dagen, under det att han log lycksaligt.

– Rovine di Case Napolitane del suo tempo, 1632.

nedstigande till skuggornas rike, som i harmonisk komplexitet och överraskande halvtonsdagar kan jämföras med Wagners förspel till *Tristan och Isolde*, i sin tur ansett som ett suggestivt förbud om den västerländska tonalitetens upplösning.

Djävare än Wagner

Och det märkvärdiga i denna jämförelse är att det inte är Gesualdo som tycks som en förelöpare till Wagner, utan att han i harmonisk djävhet överträffar honom och snarast annonserar en med den Nya Wienskolan och expressionismen besläktad, fritt svävande harmonik.

För att använda ännu en liknelse ur aeronautiken: vid åhörandet av denna motett är det som om man befanns sig inne i flygplan som plötsligt, utan förvarning och ändå smekamt mjukt, con

morbidizza, sjunker i en serie luftgropar.

Vad gjorde det möjligt för Gesualdo att i vissa avseenden föregripa den musikhistoriska utvecklingen med 300 år? Kanske står en del av svaret att finna i att han som människa och moraliskt väsen en gång för alla brutit ett tabu. Hans själ hade smakat mordandets vållust och han bar det på pannan inbrända kainsmärkets övervåldigande skuldmedvetande. Gesualdo lät uppföra ett kloster inom murarna till sitt eget palats, han beställde en altartavla där han figurerar som botgörare i kåpa. Över honom svävar herrens änglar – men den yttersta domen lät vänta på sig.

Ekonomiskt oberoende

Gesualdo var ekonomiskt oberoende. Han behövde aldrig, och i motsats till så gott som alla andra kända tonsättare, ta några hänsyn till den rådande publiksmaken eller beställares önskemål. Han svävade fritt mellan nåden och förtappelsen och kunde därför, som ingen annan, utmana Gud och alla djävlar. *Iddio! – moro lasso*. För den som spelar schack med döden har tiden stannat, och det är tänkbart att det vi upplever som Gesualdos slående modernitet, är en verkan av denna hans spleen och inre känsla av tidlöshet.

Han var besatt, han var galen, han var ensam som bara den människa kan vara som övergivits av sin gud, eller som själv övergivit guden.

Han författade själv många av sina texter, han hade en kvinnlig orkester som han avlönade för att utelutande öva och uppföra hans kompositioner, han var besatt, han var galen, han var ensam som bara den människa kan vara som övergavs av sin gud, eller som själv övergivit guden. I denna isande machiavelliska ensamhet uppenbarade sig musikaliska tankar som hans samtida och efterföljande kolleger var alltför hjärtegoda, gudsfuktiga och rena för att ens våga ta i. En fläkt av Satauels kalla vind och vi förs rysande genom århundraden av krig och fördöelse; Massgravarnas stela ögon vid Babi Jar betraktar uttrycksloöst nihilisternas framfart.

Sjostakovitj tillägnade de namnlösa offren en av sina symfonier. Gesualdos *In moro lasso* är i samma mening ett slags rekviem över en människa som redan i detta livet är som död för denna världen.

Då någonting är mycket kallt ter det sig vid beröring helvetiskt glödande, ett i bröstskogen fruset hjärta som brännas då minnet vidrör det.

LARS HOLGER HOLM

Anward och oändligheten

Artikeln "Ett oändligt antal ord" (24/4) föranleder en fråga till Jan Anward.

Kritiken mot grammatikbokens användning av ordet "oändligt" var verkligen befogad, men gör du dig inte skyldig till samma typ av fel när du skriver om ett oändligt antal potentiella ord, och en oändlig mängd möjliga satsar? En förväxling av "oräkneligt många" och "oändligt"? Antalet bokstäver är ändligt, alltså är antalet möjliga kombinationer av bokstäver också ändligt, såvida man inte

tänker sig *oändligt* långa ord. Är orden ändligt långa så blir antalet möjliga kombinationer av ord också ändligt.

Ett oändligt långt ord skulle kräva fler atomer än det finns i hela universum, ja faktiskt oändligt många gånger fler! Antalet teoretiskt möjliga böcker är inte mer oändligt än ena handens fingrar...

Det som krånglar till saken är att hur långa ord och satsar man än tänker sig så kan man alltid göra orden och satserna ännu längre. Men hur långt man än fortsätter så kommer man inte ett djugg närmare oändligheten än när man började...

TOMAS NILSSON